
Arabsko-izraelský konflikt – historie a současnost

Petr Kašička

Kořeny sporu mezi Židy a Palestinci

Slova jako arabsko-izraelský konflikt, palestinská otázka, okupovaná území, džihád apod. se v poslední době stále častěji objevují na stránkách našich předních deníků. Je proto zcela na místě vydat se na malý exkurz po stopách vzájemného soužití Palestinců a Židů, kteří se zdají být hlavními aktéry blízkovýchodního konfliktu. Objektivnost mnohých (i předních) českých deníků i jiných periodik je nekonečným a nevyčerpatelným zdrojem polemik a diskuzí politiků, politologů a novinářů. Tato tzv. neobjektivnost vychází z komerční podstaty hromadných sdělovacích prostředků. Většina z nich je „živa“ z toho, kolik výtisků veřejnost nakoupí. Z tohoto důvodu i některá seriózní média „sklouznou“ k zpopularizování svých zpráv.

V současné době, kdy jsme doslova zaplaveni přehrší informací ze všech oborů lidské činnosti, jsme vděční za každé stručné a komplexní informace, s jejichž pomocí si můžeme snadno učinit názor na tu či onu věc.

Zkrátka, mají pravdu Palestinci, nebo Izraelci? Proč se vlastně prou a zabíjejí? Jaký je důvod jejich nesmiřitelného postoje? Je názor politické reprezentace názorem většiny populace? Na tyto otázky a na mnohé další se pokusím v následující stati odpovědět. Nekladu si však ambiciózní cíl rozhodnout o tom, zda ta či ona strana má právo na to nebo ono. Bylo by totiž potřeba popsat mnohem více papíru a pročíst mnohem více materiálů, z nichž mnohé dosud nejsou zpřístupněny.

Již jsem se zmínil o pojmu okupovaná území. Právě tento pojem území bych chtěl nadřadit všem ostatním. Nejen pro jeho aktuálnost, ale především pro jeho hluboké historické kořeny. Otázka do diskuze by tedy mohla znít: „Jaká jsou práva Židů a jaká Palestinců na území dnešní Palestiny z historického hlediska?“ Předem bych chtěl zdůraznit takt, že uplatňování práva na určité území na základě toho, že zde kočoval po nějakou dobu rodově spřízněný kmen, by bylo poněkud pošetilé. Migrace obyvatelstva, a tedy i kontrola nad Palestinou se měnila velmi často. Šlo totiž o území, kterým kdysi procházely nejdůležitější obchodní stezky a které otvíralo přístup do Středomoří. Vojensko-politická kontrola Palestiny byla tedy odedávna snem všech okolních velmocí.

Předchůdci dnešních Židů (Hebrejci) začali pronikat na palestinské území (dříve země Kanaán) kolem roku 1200 př. n. l. Přicházeli hlavně z východu a z jihu. V téže době předchůdci dnešních Arabů (Nabatejci) sídlili na Arabském poloostrově. Žili zde v rodovém či klanovém zřízení po několik tisíciletí. Jejich expanze započala až pod vlajkou islámu, který dokázal nábožensky i politicky sjednotit rozdílná společenství k ochraně svých obchodních stezek a k podmanění dalších území vojenskými výboji.

Vratme se však zpět k Židům. Ti měli poněkud pohnutější osud. Začalo to babylonským zajetím (6. století př. n. l.), které již tak nepřítliš početné obyvatelstvo dále rozdrobilo. Jejich návrat zpět o půl století později (538 př. n. l.) však nepřinesl tolik očekávané období klidu a míru, svobody a rozvoje. Vývoj ve společnosti byl poznamenán vnitřní politickou a náboženskou nestabilitou. Celý proces byl završen expanzí Říma ve 2. století př. n. l., který zasadil smrtelnou ránu pomalu se vzrůstající židovské populaci. Římská

nadvláda jí vtiskla nesmazatelnou pečeť národa bez vlastního domova. Odlišné židovské náboženství provokovalo vládce Říma a ti zakročovali více či méně agresivně. Nechali vyklidit Palestinu a Židé byli nuceni odejít do jiných částí impéria. Jeruzalém směli navštívit jen jedenkrát za rok.

Ve středověku se – jak známo – rostoucí islámský stát rozšířil po celém Středním východě, Palestinu nevyjímaje. Od té doby (7. století n. l.) až do první světové války v ní vládly jen muslimské národy. Vládci se sice střídali (Arabové, Mamelukové, Turci), ale náboženství zůstalo stejné.

Devatenácté století se zdá být obdobím nejvýraznějšího přelomu ve vztahu Židů a palestinských Arabů. Do té doby žily obě komunity vedle sebe pokojně a mírumilovně. Nacionalismus, jakožto nový společenský fenomén 19. století, stmelil a zároveň zradikalizoval židovskou populaci jako takovou a vytvořil myšlenku vlastního státu. Dalším impulzem pro vznik nového státu byly židovské pogromy, které vyústovaly ve zvláště kruté vyvražďování hlavně v carském Rusku, kde mj. žilo 7 milionů evropských Židů z celkového počtu 10 milionů. Přímým důsledkem těchto pogromů byly první větší přistěhovalecké vlny do Palestiny. Jen pro orientaci lze uvést, že se do Palestiny vystěhovalo za posledních dvacet let 19. století 30 tisíc osob židovského původu.

První chybou, které se dopustili iniciátoři těchto vystěhovaleckých vln, byla špatná demografická představa o tomto území. V jejich zprávách se mylně uvádělo, že jde prakticky o liduprázdnou oblast. Druhou chybou bylo podcenění reakce arabského obyvatelstva, které později získalo velmi silné zázemí v nově se utvářejících okolních arabských státech. Za třetí chybu lze považovat i velmi malou koordinaci s velmocemi, které měly o oblast zájem (např. Velká Británie, Francie nebo Německo). Dokonce nedošlo k žádné dohodě ani s Tureckem, jehož tehdy byla Palestina správní součástí.

Z výše uvedených faktů lze usoudit, že spor o to, zda má nebo nemá Izrael právo existovat na tomto historickém území, je objektivně nesnadno řešitelný.

Územní spor má ještě jednu rovinu pohledu, a to bezpečnost. V izraelském pojetí je totiž bezpečnost, a to především na základě historické zkušenosti, ztotožňována s určitým územím, které by sloužilo jako nárazník proti možným vnějším útokům. Představíme-li si totiž poustou, hornatou, pouštní krajinu, která Izrael obklopuje, je zřejmé, že mu poskytuje nenahraditelnou přirozenou hráz proti arabskému vpádu. Je tedy pochopitelné, že se Izrael snaží udržet tuto důležitou součást své bezpečnostní struktury kompaktní. K prolomení ledů v otázce navrácení některých území by mohlo dojít pouze za předpokladu zvýšení vzájemné důvěry. Ta by se však mohla obnovit jen na základě společného dialogu o všech problémech.

Situace vzdáleně připomíná stav, v němž se ocitnul SSSR a USA v období horečného zbrojení v osmdesátých letech. Ve Spojených státech byl zbrojní průmysl jeden z nejlukrativnějších odvětví národního hospodářství především díky miliardovým státním zakázkám. SSSR naproti tomu již vojensky nestačil, a tak se pod taktovkou Gorbačova vydal cestou politických změn a uvolňování napětí. To, že skutečná změna v americké zahraniční politice nastala až po téměř čtyřech letech podepsáním washingtonské Smlouvy mezi USA a SSSR o likvidaci raket středního a krátkého doletu, bylo způsobeno nejen silným lobby zbrojního průmyslu, ale především silnou nedůvěrou k novému kurzu sovětské zahraniční politiky.

V krátké (ale na události bohaté) vzájemné historii Izraele a jeho arabských sousedů se vypěstovala v lidech silná nedůvěra ve vzájemná politická jednání. Zakořenil se zvyk spoléhat se sám na sebe. Proto také mohla ve volbách v roce 1996 zvítězit pravicová strana Likud, jejíž hlavní prioritou bylo a je spojování vlastní bezpečnosti s ochranným teritoriálním pásem kolem Izraele. Nemalý je také vliv ultrapravicových stran a hnutí, jejichž cílem je vytvoření a obnova tzv. Eretz Jisrael – Velkého Izraele. Určitě nepřekvapí, že jsou velmi silně podporovány ortodoxním židovským náboženstvím.

Na druhé straně zde existuje téměř stejně silná názorová skupina, prosazující bezkon-

fliktní soužití s muslimy i za cenu určitých územních ústupků. Její výhodou je především mezinárodní podpora USA a Evropské unie. Je třeba porozumět tomu, že dlouhodobý a skutečný mír na Blízkém východě je možný jedině tehdy, bude-li „sponzorován“ světovými velmocemi. Pokud se však budou zdráhat poskytnout potřebné bezpečnostní garance Izraeli, ten bude reagovat politikou negující legitimní právo Palestinců na své vlastní autonomní území. To zase vyvolá vlnu odporu v řadách palestinských Arabů a stane se příčinou k dalším útokům militantních islamistických organizací (Hamas, Hizbullah). Dokud nebudou vyřešeny všechny otázky, týkající se zajištění bezpečnosti Státu Izrael, nedojde k žádné trvalé a hodnotné dohodě o přenechání okupovaných území palestinské samosprávě.

Už jsem se zmínil o židovských náboženských skupinách, které mají silný odpor k jakýmkoli dohodám, které by nějakým způsobem omezovaly či jinak zasahovaly do jejich paternalistických struktur. V tomto smyslu se hovoří především o Jeruzalémě. Toto starodávné město je posvátným městem hned tří náboženství, a to křesťanů, Židů a muslimů. Budou nás zajímat pouze dvě z nich. V islámském světě je Jeruzalém (arabsky Al Kuds) třetím nejposvátnějším městem, hned po Mekce a Medině. Jeho svatost vychází z legendy, která vypráví o noční cestě proroka Mohameda z Mekky do Jeruzaléma na svém koni. Musel tedy urazit přibližně dva tisíce kilometrů během několika hodin. Na Chrámové hoře v Jeruzalémě došlo k jeho nanebevstoupení. Koncem 7. století zde byl pak postaven skalní chrám. Tento chrám a mešita al-Aksa, která se nachází v jeho těsné blízkosti, jsou bezprostředně spojovány s Mohamedovým nanebevzetím. Existují ještě i další spojitosti. Chrámová hora je např. považována za střed kosmu, sídlo Alláha se má nacházet přímo nad ní. Pod ní má být zase velká jeskyně, kde se dvakrát týdně scházejí duše zemřelých atd.

Židovská tradice je oproti islámské poněkud starší. V 10. století př. n. l. se za vlády krále Davida stal Jeruzalém politickým a náboženským střediskem. Jeho syn, král Šalamoun, nechal vybudovat Hospodinův chrám, který kdysi stával nedaleko dnešního skalního chrámu. Chrám byl mnohokrát zničen a zase postaven. Do dnešních dob se zachovala jen západní část bývalé podpěrné zdi (dnes nazývané Zeď nářků). V legendách se vypráví o stvoření světa z hory Sion. Tento pahorek se nachází přímo v Jeruzalémě a znamená pro Židy něco jako garanci vlastní existence. Proto také v 19. století vznikl v rámci sionistické organizace proud teritorialistů, který nekompromisně prosazoval vytvoření Izraele na území Palestiny, nikoli tedy v Ugandě, jak to původně navrhovala Velká Británie.

Lze tedy vůbec rozhodnout, kdo má nárok na to či ono a kdo nárok nemá? Bylo by správné chtít po muslimech nebo Židech, aby se ve svém svatém městě cítili jako cizinci? Určitě by se to ani jedněm nelíbilo, alespoň pokud by šlo o ně samé. Existují z této situace nějaká východiska? Je jich málo a jsou dost problematická. Jedním z nich je mezinárodní statut města a jeho správa pod hlavičkou OSN. Tento návrh však zazněl již v roce 1947 a nepřežil takřka ani jediný den své existence. Byl smeten první arabsko-izraelskou válkou (1948–1949).

Pokud nenastane období tolerance, založené na rovnoprávném postavení ve správě města u všech zúčastněných stran, tak bude trvalé nebezpečí, že porušení statu quo bude zámkou k dalším krvavým konfliktům.

Milníky arabsko-izraelských vztahů ve dvacátém století

Arabsko-izraelská problematika ve dvacátém století (především v jeho druhé polovině) je velmi spletitá, problematická, a co je asi nejhorší, není v lidských silách podat čtenáři ucelený obraz na několika málo stránkách, aniž bychom se dopustili celé řady nepřesností, povrchností či neúplností informací. Prosím tedy čtenáře o určitou dávku shovívavosti s odkazem na použitou literaturu, uvedenou na závěr této stati.

Rozpory na britském mandátním území v Palestině, 1917–1948

Po prohrané válce byla Osmanská říše rozdělena na několik správních celků. Jeden z nich byl nově vzniklou Společností národů přidělen Velké Británii. Cílem imperiálních snah britské zahraniční politiky bylo upevnit své postavení a vliv v této oblasti a zvýšit svou kontrolu nad Suezským průplavem.

Po rozpadu Osmanské říše vzniklo určité politické vakuum, kterého se snažily využít obě hlavní skupiny obyvatelstva – Židé a Palestinci. Velká Británie si byla vědoma toho, že bez podpory obou skupin nedosáhne svých cílů, a tak podle starého hesla „rozděl a panuj“ podporovala obě strany tak, aby ani jedna z nich mocensky nedominovala. Celkem úspěšně se jí to dařilo v průběhu dvacátých let, kdy příliv přistěhovalců z Evropy ještě nebyl tak silný. Třicátá léta však odrážela zcela jinou realitu. Začalo docházet k čím dál ostřejším střetům, a to nejen na politické scéně. Prapříčinou byla změna politického klimatu v Německé říši. Po nástupu Hitlera k moci začal hlavně ve druhé polovině třicátých let překotný útek Židů z Německa.

Britská říše, která již v Balfourově deklaraci slíbila Židům tzv. „národní domovinu“, se dostala pod obrovský tlak, který po druhé světové válce kulminoval. Britská diplomacie se nakonec obrátila s žádostí o pomoc na největší světovou velmoc – Spojené státy. Ale americká zahraniční politika globálního charakteru, tak jak ji známe dnes, byla teprve na počátku svého vývoje. Proto také USA odmítly převzít plnou odpovědnost za tento výbušný region.

Provokace, násilí a pocit bezpráví byly hlavními momenty britského mandátu v letech 1945–1948. Odpor Židů v Palestině proti svévolné vládě Britů se vystupňoval do nejrůznějších útoků, včetně teroristických, vůči britským mandátním úřadům. Nejznámější z těchto militantních skupin byly LECHI (neboli Sternova skupina) a ICL, kterou vedl pozdější izraelský premiér z let 1977–1983 Menachem Begin. Přes houževnatost, s níž se Velká Británie snažila svůj vliv v oblasti udržet, byla nakonec donucena v roce 1947 postoupit problém OSN. Ta na svém listopadovém zasedání rozhodla (rezoluce č. 181) ve prospěch vzniku dvou na sobě nezávislých států. Jeruzalém se svým nejbližším okolím měl být úplně vyčleněn a měl mít mezinárodní statut pod ochranou OSN.

Vznik Státu Izrael a první arabsko-izraelská válka, 1948–1949

Čtrnáctý květen 1948 se zapsal do dějin jako den vzniku židovského státu. Spolu s ním měl na základě již zmíněné rezoluce OSN č. 181 vzniknout i palestinský stát. Ale jeho bojkot ze strany Arabů a následná vojenská konfrontace zcela změnila původní záměry OSN. Hned druhý den existence Izraele (15. května 1948) na něj započal frontální útok takřka ze všech světových stran.

Spojená arabská armáda byla složena z jednotek Egypta, Zajordánska, Sýrie, Libanonu, Iráku a Saúdské Arábie. Cílem zmíněného útoku bylo především demonstrovat svou sílu, zastrašit soupeře a eventuálně získat nějaká území. Egypt měl zájem o oblast Negevské pouště, Jordánsko o západní břeh Jordánu a o Jeruzalém a Sýrii šlo o oblast Genezaretského jezera.

V průběhu prvních dvou týdnů bojů dosáhla arabská vojska značných úspěchů. Příčina spočívala v materiální nepřípravenosti Izraele. Ta se však postupně stabilizovala, především díky obrovským dodávkám z USA. Vysoce byla oceněna i možnost výcviku izraelských důstojníků v tehdejší Československu. Počátkem června se konečně podařilo arabský postup zastavit. Egyptská armáda operovala v té době pouhých třicet kilometrů od Tel Avivu. Od 10. června vyhlásila Rada bezpečnosti OSN bezpodmínečné příměří na dvacet osm dní. Obě strany ho však nevyužily ke konstruktivnímu jednání, ale k přípravě na další boj. Ten hned po uplynutí příměří zahájil Izrael.

Na podzim podnikla izraelská armáda rozsáhlou ofenzivu v oblasti Negev a přiměla

k ústupu egyptskou armádu. Pokles morálky a disciplíny měl za následek překotný a špatně koordinovaný úprk. Nebýt ostrého protestu Velké Británie, podporované prezidentem Trumanem, byla by izraelská armáda překročila Suezský průplav a ohrozila by egyptské hlavní město Káhiru. Nakonec byla po zdlouhavých jednáních postupně podepsána příměří s Egyptem (24. února 1949), s Libanonem (23. března 1949), se Zajordánskem (3. dubna 1949) a posléze i se Sýrií (20. července 1949).

Prohraná válka znamenala konec nadějí Palestinců na vznik samostatného státu. Území Izraele bylo díky územním ziskům rozšířeno zhruba o polovinu a neméně významný byl i akt vyhlášení Jeruzaléma hlavním městem Izraele. Ten však nikdy nebyl mezinárodním společenstvím uznán. Tato válka značně pozvedla židovské sebevědomí, což bylo velmi důležité z hlediska dalšího vývoje židovského národa. Naopak Arabové se z této porážky nemohli dlouho vzpamatovat.

Suezská válka, 1956

Období relativního klidu bylo porušeno až v roce 1956, kdy se nový egyptský prezident rozhodl získat plnou kontrolu nad Suezským průplavem. Gamal abd an Nasir, jeden ze dvou hlavních organizátorů vojenského převratu v roce 1952, se po dvou letech stal prvním egyptským prezidentem. Zúčastnil se i bojů v první arabsko-izraelské válce a byl reprezentantem nacionalistického proudu v armádě. Postupem času získal podporu i v ostatních arabských zemích. Káhira se stala centrem muslimského světa. Sídliila zde celá řada mezinárodních organizací, mj. i Liga arabských států a později Hnutí nezúčastněných.

Prezident Nasir jako reformní levicový politik inicioval celou řadu reforem. Pro nás nejzávažnější je jeho vodohospodářská reforma, jejíž hlavní částí byla regulace toku Nilu pomocí velké vodní přehrady. Původní angažovanost amerických investičních společností v oblasti financování této stavby byla zmařena neústupnou levicovou ideologií Nasira. Musel tedy hledat finanční zdroj někde jinde. Jeden zvláště výnosný se zdál být nasnadě – Suezský průplav, který do té doby vlastnila britsko-francouzská společnost. Rostoucí poválečný mezinárodní obchod zvyšoval potřebu námořní dopravy, a tak se zisky z tranzitních poplatků rok od roku neustále zvyšovaly. Už v červenci 1956 bylo vyhlášeno vládní rozhodnutí o znárodnění Suezského průplavu.

Francouzská a britská diplomacie se nejprve snažily přímým jednáním s Egyptem anulovat toto rozhodnutí. Teprve po rozhodném egyptském odmítnutí začala tajná jednání s Izraelem. Sjednané dohody byly zároveň i scénářem pro nadcházející konflikt. V noci z 29. na 30. října 1956 obsadili izraelské parašutisté průsmyk Mítla v západní části Sinajského poloostrova. Izraelská armáda pak postupovala ve třech proudech. Jižní proud měl za úkol dobýt osadu Šarm al-Šeik na jižním cípu Sinajského poloostrova, střední proud směřoval k městu Ismáílija a severní proud měl zajistit středomořskou oblast u Port Saidu. Postup všech tří proudů se zastavil asi šestnáct kilometrů od Suez. Následovalo očekávané britsko-francouzské ultimátum, které v souladu s konvencí z roku 1888 o volné plavbě Suezským průplavem a o zákazu militarizace suezského pásma požadovalo okamžité vyklizení pásma v šířce třiceti dvou kilometrů kolem průplavu a souhlas s britsko-francouzskou vojenskou přítomností, jež by zajistila dodržování zmíněné konvence. Izrael přijal, ale Egypt odmítl. Odpovědí byl silný letecký útok na strategické i civilní cíle.

Na mimořádném zasedání Rady bezpečnosti OSN byla přijata rezoluce (2. listopadu 1956), která vyzvala bojující strany k neprodlenému ukončení bojů. Ty však neztenčenou měrou pokračovaly dál. Teprve moskevský apel, jenž byl zaslán ministerským předsedům všech tří zúčastněných států a v němž SSSR pohrozil vojenskou pomocí Egyptu, dosáhl svého cíle.

Suezská krize znamenala velké oslabení britské i francouzské koloniální říše a naopak morálně posílila země a národy bojující za nezávislost proti zkostrnatělému a neefektivnímu kolonialismu. Svou váhu posílila i OSN jako aktivní smírce na mezinárodním poli.

Šestidenní válka, 1967

Dvě válečná traumata byla děsivým příznakem po celé desetileté období po Suezské válce. Byla již druhou veřejnou potupou, která mohla být smazána jen přesvědčivým vítězstvím arabských armád nad Židy.

V roce 1966 došlo k uzavření obranného paktu mezi Egyptem a Sýrií. Došlo rovněž k několika vojenským přesunům směrem k izraelským hranicím. Izrael pochopitelně sledoval tuto zvýšenou vojenskou aktivitu svých dvou arabských sousedů s rostoucími obavami a nelibostí. Už od počátku roku docházelo k občasným přestřelkám na syrsko-izraelské hranici a jednou dokonce k bombardování Damašku. Napětí vyvrcholilo egyptskou blokadou Tiránské úžiny a žádostí o stažení mírových jednotek OSN ze Sinaje, které zde byly rozmístěny od roku 1956. Izraelská vláda z těchto kroků jednoznačně usoudila na neodvratnost hrozícího konfliktu. Dne 10. května 1967 byla vláda zplnomocněna začít jakékoli vojenské operace. Konec května byl ve znamení intenzivních diplomatických jednání mezi Izraelem a jeho západními spojenci, během nichž Izrael získal „volnou ruku“ k provádění akcí a ujištění o případné materiální, morální i diplomatické podpoře v eventuálním konfliktu.

Dne 30. května 1967 byl podepsán pakt o společné obraně mezi Egyptem a Sýrií, k němuž se po čtyřech dnech připojil Irák. Celkový stav arabské armády byl 300 tisíc mužů a 450 letadel. Izraelská armáda měla k dispozici o něco méně mužů a 400 letadel. Nedostatky v kvantitě byly vyrovnány výraznou kvalitativní převahou. Arabská armáda se potýkala s přestárlým důstojnickým sborem, s chatrnou infrastrukturou a telekomunikacemi, s nedostatečnou zpravodajskou službou a s nedostatkem bojového nadšení u převážně většiny vojáků.

Dne 5. června 1967 zahájilo izraelské letectvo útok na egyptské pozice na Sinajském poloostrově. Byla to dokonale připravená akce, která během několika hodin úplně paralyzovala egyptské letectvo. Další dny byly zcela pod taktovkou izraelského velení. Dne 6. června 1967 se otevřela syrsko-izraelská a jordánsko-izraelská fronta, kde Židé slavili stejné úspěchy. Moment překvapení vykonal své. Třetí den války dorazila izraelská armáda k Suezmu a tentýž den vydala Rada bezpečnosti OSN rezoluci o zastavení bojů. Byla ihned přijata Izraelem a s malým zpožděním také Jordánskem a Egyptem. Sýrie byla ochotna přistoupit na podmínky příměří až poté, co jí Izrael vybombardoval její pevnosti na Golanských výšinách.

Jaké byly konečné výsledky této „miniválky“? Na židovské straně byly ztráty na životech dvanáctkrát menší a o materiálních ztrátách ani nemluvě. Izrael si tak zpřístupnil cestu k ropným polím v oblasti mělkého šelfu Suezského zálivu (Abu Rudais), získal západní břeh Jordánu, Golanské výšiny, pásmo Gazy, Jeruzalém a Sinajský poloostrov. Došlo k dalšímu posílení pozic židovského státu na Středním východě. Územní zisky měly význam nejen díky tamnímu nerostnému bohatství, ale především díky své bezpečnostní úloze. Určitým stínem byla změna poměru židovského a arabského obyvatelstva. S nově dobytým územím totiž Izrael „zdědil“ zhruba jeden milion Arabů. Tím se poměr značně posunul v neprospěch Židů, kterých zde v té době žilo pouhých dva a půl milionu.

Válka Yom Kippur, 1973

Prezident Nasir zemřel v září 1970 a jeho nástupcem se stal dosavadní viceprezident Anwar el-Sadat. S novým prezidentem se znovu objevila myšlenka navrácení okupované Sinaje. Když byl v roce 1971 Izraelem odmítnut jeho návrh na uzavření mírové smlouvy výměnou za okupovaná území, usedl ke společnému stolu se Sýrií, v té době reprezentovanou prezidentem Hafízem Assadem. Vymysleli spolu tajný plán útoku na Izrael. Měl název jako devátý měsíc arabského lunárního kalendáře – Ramadan. Den útoku byl

vybrán zvláště pečlivě; byl to 6. říjen. V tento den slaví Židé nejsvětější ze svých svátků – Yom Kippur. Lidé jsou buď v synagogách, nebo doma. Všeobecný zákaz cestování ve sváteční dny dal „zelenou“ pro bleskovou ofenzivu po prázdných komunikacích.

Dne 6. října překročilo pět egyptských divízi Suezský průplav na několika narychlo zbudovaných mostech a zaútočilo na izraelský obraný systém Bar Lev, který byl izraelskou veřejností považován za nedobytný. Po totálním zničení devěťadvaceti pevností ze třiceti pokračovala egyptská armáda směrem na Negev. Současně s Egyptem zaútočila i syrská vojska ze severovýchodu podporována dvěma iráckými divizemi. Židé se zdáli být úplně zaskočeni. Trvalo jim asi jeden týden, než zastavili nepřátelský postup, a to jen díky vydatné pomoci USA. Po devíti dnech bojů Židé získali zpět ztracené pozice a začali útočit na své vnější hranici.

Rada bezpečnosti OSN opět vydala rezoluci o zastavení bojů, která však ani po svém druhém opakování nebyla vzata na vědomí. Prezident Sadat byl nakonec nucen požádat o pomoc Washington a Moskvu. Moskva ve svém prohlášení oznámila, že je připravena použít své ozbrojené síly i na základě jednostranného rozhodnutí, nebude-li možné to konzultovat s USA. V reakci na to byly uvedeny americké jaderné síly do stavu nejvyšší pohotovosti. Vzniklou krizi opět vyřešila až Rada bezpečnosti OSN, která vyslala do pásma kolem Suezů zvláštní pořádkové oddíly.

Válka sice skončila, ale ani jedna strana konfliktu nebyla spokojena. Arabské důvody jsou celkem zřejmé – nová zničující potupa od nenáviděného nepřítele. Ale proč Izrael? Přesto, že vyšel z boje jako vítěz, nebyl důvod k oslavám. Jen ztráty na životech byly třikrát větší než v Šestidenní válce. Navíc vznikly pochybnosti o způsobu práce zpravodajské služby, která měla o chystaném útoku vědět. Podle nejnovějších pramenů šlo o diplomatickou aktivitu amerického poradce pro národní bezpečnost H. Kissingera, který doporučil izraelské vládě, aby byla tentokrát zdrženlivá a raději hrála roli obránce, než útočníka, jak tomu bylo předchozí dvě války. Velká část válečných materiálů však ještě dosud čeká na odtajnění.

Od Camp Davidu k nové válce

Camp David (letoviště amerických prezidentů ve státě Maryland) se ve dnech 5.–17. září 1978 stal dějištěm jednání, jejichž výsledkem byly do té doby naprosto nemyslitelné závěry. Tohoto jednání se zúčastnila egyptská delegace v čele s prezidentem A. el-Sadatem a izraelská delegace v čele s premiérem M. Beginem. Roli prostředníka hrál americký prezident J. Carter. Během velmi dramatických a neveřejných jednání bylo dohodnuto, že Egypt a Izrael uzavřou mírovou smlouvu, což se také 26. března 1979 skutečně stalo. Součástí této smlouvy bylo diplomatické uznání Izraele, zpřístupnění egyptské ropy ze Suezského zálivu za světové ceny, stažení izraelského vojska ze Sinaje ve třech fázích do roku 1982 a vystěhování židovských osadníků ze sinajských osad.

K tomu je nutné podotknout, že přes nesporný úspěch egyptské diplomacie se její úsilí setkalo v ostatních arabských zemích s nepochopením. Důsledkem byla jeho desetiletá izolace v rámci arabských zemí. Byl vyloučen z Ligy arabských států a ekonomicky bojkotován. Jako příčina byl uváděn jeho neúspěch v řešení palestinské otázky. Odpor proti umírněné a smířlivé politice A. al-Sadata vyústil v jeho zavraždění 6. října 1981. Jeho nástupce Husní Mubarak však z nastoleného kurzu neslevil.

V Izraeli převládá názor, že když se vzdal obrovského území na Sinaji, bude mít volnou ruku na zbytku okupovaných území. Zvláště konfliktní byla jeho aktivní osidlovací politika na západním břehu Jordánu, která se nesetkávala se souhlasem ani u jeho západních přátel.

Rezistence Palestinců pokračovala v neztenčené míře dál. Od roku 1971 se centrem Organizace pro osvobození Palestiny (OOP) stal jižní Libanon. Byla zde zakládána vojenská střediska, kde byli připravováni vojáci na boj proti Izraeli. Se zvyšujícím se počtem

nových osadníků, mříčících na okupovaná území, se zvyšoval i počet vojenských provokací proti izraelským vojenským i civilním cílům. Poslední kapkou byl atentát na izraelského velvyslance Argova v Londýně (6. června 1982), který mu nakonec podlehl. Židovská veřejnost byla těmito útoky velmi pobouřena a žádala odvetu.

Původní plán izraelského útoku zněl: zneškodnit tábory OOP, které ohrožují izraelskou bezpečnost. Bylo také jasně řečeno, že vtažení syrské armády do bojů je nežádoucí. Tento plán byl však zmařen ambiciózním ministrem obrany A. Šaronem, jenž si představoval, že donutí Libanon změnit svůj protiizraelský postoj, a tím dosáhne změnu mocenské rovnováhy v oblasti ve prospěch Izraele. Výsledkem bylo jen tisíce mrtvých, a to převážně civilistů. Válka trvala do 13. srpna 1982, kdy OOP souhlasila s přesunem svých sil do Tuniska. Nový proizraelský prezident Libanonu B. Džamail se ve svém úřadu udržel pouhé tři týdny, než byl zavražděn. Libanonská válka přinesla Izraeli jen další „černý puntík“ v očích světové veřejnosti.

Konec osmdesátých a počátek devadesátých let našeho století

Dne 7. prosince 1987 vypuklo na okupovaných územích lidové povstání nazvané INTI-FÁDA. Jeho cílem bylo osamostatnění západního břehu Jordánu a pásma Gazy a odchod izraelských vojáků. Až na ojedinělé výjimky bojovali povstalci jen kameny, zatímco izraelská armáda používala střelné zbraně, slzný plyn atd. Demonstrace za práva Palestinců a za změnu vládní politiky organizovali i samotní Židé, ovšem bez výrazného efektu.

Dne 15. listopadu 1988 byl Palestinskou národní radou slavnostně vyhlášen Palestinský stát. Na tomtéž zasedání došlo i k uznání rezoluce č. 242 a 388 Rady bezpečnosti OSN, což se prakticky rovnalo uznání Státu Izrael. Tato změna postoje měla za následek uznání nového Palestinského státu celou řadou zemí (např. tehdejším Československem). Dne 2. dubna 1989 byl J. Arafat Ústřední radou zvolen prezidentem Palestinského státu.

Rok 1989 přinesl ještě další změnu, tentokrát spjatou s demokratizačním procesem ve střední a východní Evropě. Šlo o státišice především sovětských Židů, kteří v Izraeli viděli svou domovinu. S tím souvisí jeden ze základních zákonů, a to zákon o nabytí občanství, který zajišťuje všem Židům na celém světě možnost získat občanství, rozhodnou-li se žít v Izraeli. Na tom by nebylo nic špatného, kdyby izraelská vláda nevyužila tento zákon na podporu své osidlovací politiky a neumístila desetitisíce sovětských Židů na okupovaných územích na západním břehu Jordánu. Po protestech SSSR byla však nucena od tohoto rozhodnutí nakonec upustit.

Další krize důvěry mezi Izraelci a Palestinci nastala v souvislosti s palestínskou podporou agresivního a útočného iráckého režimu Saddáma Husajna v době iráckého napadení Kuvajtu a raketového ostřelování Tel Avivu. Z palestínské strany to byl chybný a nepromyšlený krok, kterému chyběl realismus. Bylo jen velmi obtížné najít další společnou řeč. To se podařilo až po volbách do Knesetu (což je izraelský parlament) v roce 1992, kdy byl premiér Šamir vystřídán labouristickým předákem Jicchakem Rabinem. Ten již ve svém předvolebním boji přislíbil palestínskou autonomii a zastavení dalšího osidlování.

Dne 30. srpna 1993 vznikla v norské metropoli tzv. Deklarace zásad, a to po čtrnácti měsících tajných jednání. Později (13. září) byla ve Washingtonu slavnostně stvrzena podpisy hlavních účastníků. Základem zmíněné deklarace byl časový harmonogram postupného předání Jericha a pásma Gazy palestínské správě a vojenské vyklizení těchto území. Nejpozdějším termínem dokončení tohoto procesu měl být 13. červen 1996.

Dne 28. září 1995 byla ve Washingtonu podepsána nová dohoda, známá též jako Oslo II, která rozšířila pravomoci Palestínské rady na celý západní břeh Jordánu. Neméně důležitá byla i dohoda o postupném stažení izraelských vojsk z celého území západního břehu Jordánu.

Dne 4. listopadu 1995 byl spáchán atentát na izraelského premiéra J. Rabina při odchodu z jednoho veřejného shromáždění. Dnem jeho smrti se celý mírový proces přerušil.

Šimon Peres, který se stal prozatímním předsedou vlády, nechtěl přijmout závažná politická rozhodnutí půl roku před novými volbami, a proto doslova zmrazil proces naplňování dohod z Osla. Jen čas ukáže, zda-li se neměl postavit razantněji za dokončení započatých změn.

Dne 29. května 1996 proběhly v Izraeli parlamentní volby spojené s přímou volbou premiéra. S osobami obou kandidátů (Peres, Netanyahu) se zároveň hlasovalo i o dalším osudu mírového procesu. Vítězstvím B. Netanyahua se vzájemné izraelsko-palestínské vztahy dostaly do jedné z největších krizí od vypuknutí Intifády v roce 1987. Je zřejmé, že izraelská vláda bude muset slevit ze své silné pozice, chce-li si zachovat dosavadní silnou mezinárodní podporu (hlavně USA a Evropské unie). Při současné politické reprezentaci je jen velmi obtížné odhadnout, kudy se bude ubírat vývoj ve střednědobé perspektivě.

Prosinec 1996

Literatura

- Carter, J.: *Keeping Faith: Memoirs of a President*. Bantam Books, New York 1982.
Keesing's Record od World Events: 1977 – s. 28 382–28 391; 1978 – s. 29 149–29 172; 1979 – s. 29 652–29 660.
Quandt, W. B.: *Camp David: Peace-making in the Middle East*. The Brookings Institute, New York 1986.
Sobel, L. A.: *Peace-making in the Middle East. Facts on File*, New York 1980.
Tener, E.: *Dějiny státu Izrael*. Kora, Pardubice 1991.
Vance, C.: *Hard Choices: Critical Years in America's Foreign Policy*. Simon and Schuster, New York 1983.
Weizman, E.: *The Battle for Peace*. Bantam Books, New York 1981.